

सध्या अस्तित्वात असलेल्या
अधिनियमांमध्ये सुधारणा करण्यासाठी व
कालानुरूप नवीन अधिनियम तयार
करण्यासाठी समिती घटीत करण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन

उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग,
शासन निर्णय क्र. संकीर्ण-२०१०/(१०६/१०)/विशि-४(भाग-२)
मंत्रालय, विस्तार भवन, मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक :- २३ ऑगस्ट, २०१०

प्रस्तावना : देशाची प्रगती होण्यासाठी तसेच जागतिकीकरणाच्या स्पर्धेमध्ये टिकून राहण्यासाठी नागरिकांस दर्जेदार शिक्षण मिळणे आवश्यक आहे. भविष्यातील सुज्ञ नागरिक घडविण्यामध्ये उच्च शिक्षणाचा मोलाचा वाटा आहे. त्यामुळे उच्च व तंत्रशिक्षणाचा दर्जा उंचावणे व त्याची गुणवत्ता वाढविणे अत्यावश्यक आहे. महाराष्ट्र विद्यापीठ अधिनियम, १९९४ मधील तरतुदीनुसार राज्यातील शिक्षणाचा दर्जा उंचावण्यासाठी आवश्यक त्या सर्व उपाययोजना करण्याची सर्व जबाबदारी विद्यापीठाचे कुलगुरु व त्यांचे सर्व अधिकारी यांची असते. उच्च शिक्षणाचा दर्जा उंचावण्यासाठी, विद्यापीठ अनुदान आयोग, अखिल भारतीय तंत्रशिक्षण परिषद, नॅशनल कौन्सिल फॉर टिचर्स एज्युकेशन इत्यादी प्राधिकरणाकडून सुध्दा वेळोवेळी निर्देश देण्यात येतात.

२. तथापि, गेल्या काही वर्षांपासून असे निदर्शनास आले आहे की, एका बाजूला जागतिक स्तरावर उच्च शिक्षणाचा दर्जा उंचावत असताना, दुसऱ्या बाजूला राज्यातील उच्च शिक्षणाचा दर्जा मात्र घसरत आहे. याबाबत समाजातील विविध घटक व तज्ञांकडून व तसेच मा.कुलपती यांच्या अध्यक्षतेखालील कुलगुरुंच्या संयुक्त बैठकीत (जे.बी.व्ही.सी.) वेळोवेळी चिंता व्यक्त करण्यात आली आहे. त्याचप्रमाणे या संदर्भात मा.न्यायालयानेही वेगवेगळ्या याचिकांमध्ये निर्णय देताना उच्च शिक्षणाच्या दर्जात्मक व गुणात्मक बाबींबाबत चिंता व्यक्त केली आहे.

३. मा.कुलपती यांच्या अध्यक्षतेखाली झालेल्या कुलगुरुंच्या संयुक्त बैठकीत (J.B.V.C.) तसेच मा. उच्च न्यायालयाने निरनिराळ्या याचिकांमध्ये निर्णय देताना उच्च शिक्षणाचा दर्जा वाढविण्यासाठी व शिक्षणाच्या जागतिकीकरणाच्या स्पर्धेत राज्यातील विद्यार्थी टिकून रहावेत यासाठी योग्य ती पावले उचलण्यासाठी शासनाला व विद्यापीठांना आदेशित केले आहे.

४. राज्यतील उच्च शिक्षणाचा दर्जा खालावण्याच्या अनेक कारणांपैकी एक कारण म्हणजे विद्यापीठ व या विषयाशी निगडित कायदे कालबाह्य झालेले आहेत ज्यात सुधारणा करणे अत्यंत गरजेचे झालेले आहे. तसेच कालानुरूप व आवश्यकतेप्रमाणे काही नवीन अधिनियम तयार करणे आवश्यक झालेले आहे. उदाहरण म्हणून सांगावयाचे झाल्यास १९९४ मध्ये तयार झालेल्या महाराष्ट्र विद्यापीठ अधिनियमानंतर अनेक महत्वपूर्ण गोष्टी घडलेल्या आहेत. मोठ्या प्रमाणावर कायम विना अनुदान तत्वावर महाविद्यालयांना खाजगी क्षेत्रामध्ये मान्यता देण्यात आलेली आहे, प्रवेश, फी इत्यादी बाबत मा.सर्वोच्च न्यायालय व उच्च न्यायालयाने अनेक आदेश पारीत केलेले आहेत. या सर्व बाबींचा समावेश अधिनियमात करणे अगत्याचे झालेले आहे. या पार्श्वभूमीवर राज्यात अस्तित्वात असलेले अधिनियम व कालानुरूप नवीन अधिनियमांची निर्मिती करण्यासाठी एक उच्च स्तरीय समिती घटीत करण्याची बाब राज्यशासनाच्या विचाराधीन होते. त्यानुसार राज्यशासनाने खालील प्रमाणे निर्णय घेतला आहे.

शासन निर्णय

५. आर्थिक उदारीकरण, जागतीकीकरण व खाजगीकरणाच्या प्रक्रियेमुळे उच्च शिक्षण क्षेत्रात निर्माण झालेले अनेक नवीन शैक्षणिक प्रवाह, उच्च शिक्षण क्षेत्राला भेडसावणाऱ्या समस्या आणि या क्षेत्रातील नव - नवीन आव्हाने इ. च्या पार्श्वभूमीवर सध्याचे उच्च शिक्षण अधिक सुसंगत, भविष्यग्राही, संशोधनात्मक, स्पर्धात्मक व रोजगारक्षम असणे व ते समाजातील दुर्बल घटकांना सहजरित्या उपलब्ध होणे आवश्यक आहे आणि यासाठी उच्च शिक्षण देणाऱ्या विविध संस्था उदा. महाविद्यालये, विद्यापीठे इ.. मध्ये निकोप व पोषक असे शैक्षणिक वातावरण निर्माण करणे व विद्यार्थी हाच उच्च शिक्षणाचा केंद्रबिंदू असेल या दृष्टीने नियोजन करणे आवश्यक ठरले आहे. त्याचप्रमाणे मा. राज्यपाल तथा विद्यापीठांचे कुलपती यांनी देखील विद्यापीठांमधील विविध कारणास्तव गडुळ झालेल्या शैक्षणिक वातावरणाबाबत वारंवार चिंता व्यक्त केला आहे. अशा या वातावरणामुळे एकूण विद्यापीठीय शिक्षण पद्धतीच धोक्यात आली असल्याचे त्यांनी वेगवेगळ्या JBVC च्या बैठकीत स्पष्ट केलेले आहे. त्याचप्रमाणे राज्यशासनाने तयार केलेल्या कृति आरखडयामध्ये देखील नवीन अधिनियमांची निर्मिती करण्याची गरज व्यक्त करण्यात आली आहे. या पार्श्वभूमीवर सध्या अस्तित्वात असलेल्या अधिनियमात उदा. महाराष्ट्र विद्यापीठ अधिनियम, १९९४, महाराष्ट्र राज्य तंत्रशिक्षण मंडळ अधिनियम इ. मध्ये सुधारणा करणे व खाजगी विद्यापीठे अधिनियम, व्यवसाय शिक्षण अधिनियम इ. सारखे कालानुरूप नवीन अधिनियम तयार करणे अपरिहार्य झालेले आहे आणि यासाठी राज्यशासन खालील समितीचे घटन करण्यास मान्यता देत आहे.

अ.क्र	सदस्यांचे नाव	पदनाम
१	डॉ. अरुण निगवेकर	अध्यक्ष
२	श्री. नितीन पुजार	सदस्य
३	प्राचार्य निकम	सदस्य
४	श्री. प्रकाश पागे	सदस्य
५	श्री. डॉ.एस.ए. सूर्यवंशी, मा. कुलगुरु, स्वा.रा.ती.वि., नांदेड	सदस्य
६	प्रा. अनिरुद्ध जाधव	सदस्य
७	श्री. रामकृष्ण सुंदरराव साळुंके (बीएएमयू)	सदस्य
८	डॉ. मानवेंद सावळाराम काचोळे	सदस्य
९	डॉ.सुहास पेडणेकर	सदस्य
१०	श्रीमती मधु मदान	निमंत्रक व सदस्य

६. समितीची कार्यकक्षा :-

(i) समितीने सध्या अस्तित्वात असलेले अधिनियम व आवश्यकतेप्रमाणे नव्याने निर्माण करावयाच्या अधिनियमांचा अभ्यास करावा. उदाहरणादाखल काही अधिनियमांची यादी खालीलप्रमाणे आहे.

(अ) महाराष्ट्र विद्यापीठ अधिनियम, १९९४ (Maharashtra Universities Act, 1994)

(ब) यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ अधिनियम, १९८९ (Yashwantrao Chavan Maharashtra Open University Act, 1989)

(क) डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर तंत्रशास्त्र विद्यापीठ अधिनियम, १९८९ (Dr.Babasaheb Ambedkar Technological Universities Act, 1989)

(ड) कवी कुलगुरु तंत्रशास्त्र विद्यापीठ अधिनियम, १९९७ (The Kavi Kulaguru Kalidas Sanskrit Vishvidyalaya Universities Act, 1997)

(इ) महाराष्ट्र राज्य तंत्रशिक्षण मंडळ अधिनियम, २००२ (Maharashtra State Board of Technical Education Amendment Act, 2002)

(ई) महाराष्ट्र गैरप्रकार प्रतिबंध अधिनियम, १९८२ (Maharashtra Prevention of Malpractices Act, 1982)

(उ) महाराष्ट्र शैक्षणिक अभ्यासक्रम (नोंदणी व नियंत्रण) अधिनियम, २००६ (The Maharashtra Education Courses (Registration and Regulation) Act, 2006)

(ऊ) महाराष्ट्र शैक्षणिक संस्था (प्रतिव्यक्ती शुल्क मनाई) अधिनियम, १९८७ (Maharashtra Education Institutions (Prohibition of Capitation Fee Act, 1987) इ.

- (ii) सुधारीत नवीन अधिनियम हे केंद्रशासनाच्या धोरणाशी सुसंगत असावेत.
- (iii) समितीने शिफारस करतांना राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय स्तरावर अवलंबिल्या जात असलेल्या उपाययोजनांचा व अधिनियमांचा विचार करावा व सदर अधिनियम सुटसुटीत असतील हे पहावे.
- (iv) समितीने व्यवहार्य (Practical), वस्तुनिष्ठ (Physical) व अंमलबजावणी करता (Viable) येतील अशा शिफारशी कराव्यात.
- (v) समितीने आपला अंतरीम अहवाल शासनास ३ महिन्यात सादर करावा.
- (vi) मुख्य समितीला कार्यकारी समितीने सादर केलेल्या अहवालावर चर्चा करून सदर अहवालामध्ये योग्यत्या सुधारणा सुचवाव्यात. या सुचनानुसार कार्यकारी समितीने अवश्यकते फेरबदल करून समितीने आपला अंतिम अहवाल मुख्य समितीस १ महिन्यात सादर करावा.
- (vii) अधिनियमांत तातडीने सुधारणा करावयाच्या असल्याने समितीने त्यांच्या कामकाजाची कार्यपद्धती स्वतः ठरवावी व आवश्यकतेप्रमाणे संस्थांना व तज्ञ व्यक्तींना या कार्यात सहभागी करून घ्यावे.
- (viii) समितीचे सदस्य गरजेनुसार बैठकीसाठी देशातर्गत दौरे करू शकतील.
- (xi) समितीच्या सर्व बैठकीस उच्च व तंत्र शिक्षण विभागातील सहसचिव / उपसचिव (महाविद्यालय शिक्षण) हे शासनाचे प्रतिनिधी म्हणून उपस्थित राहातील.

- (x) समितीला आवश्यक ती सर्व प्रशासकीय मदत एस.एन.डी. महिला विद्यापीठ मुंबई यांनी उपलब्ध करून द्यावी तसेच सदर समितीसाठी बैठक भत्त्यासह येणारा संपूर्ण खर्च विद्यापीठाने त्यांच्या निधीतून विद्यापीठाच्या नियमावलीप्रमाणे करावा.

७. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.govt.in या संकेत स्थळावर उपलब्ध करून देण्यात आला असून त्यांचा संकेतांक क्रमांक २०१००८२५२०४११८००१ असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने

(महेश पाठक)

सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति

- १) मा. राज्यपाल तथा कुलपती यांचे सचिव, राजभवन, मलबार हिल, मुंबई.
- २) कुलगुरु, सर्व अकृषी विद्यापीठे
- ३) समितीचे सर्व मा. सदस्य
- ४) मा. मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव
- ५) मा. मंत्री, (उवतंशि), यांचे खाजगी सचिव
- ६) मा. राज्यमंत्री, (उ.व तं. शि.), यांचे खाजगी सचिव.
- ७) कुलसचिव, सर्व अकृषी विद्यापीठे
- ८) परिक्षा नियंत्रक, सर्व अकृषी विद्यापीठे
- ९) सर्व संचालक, विद्यापीठ व महाविद्यालय विकास मंडळ,
- १०) शिक्षण संचालक, उच्च शिक्षण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
- ११) सर्व विभागीय सहसंचालक, उच्च शिक्षण
- १२) सर्व सहसचिव / उपसचिव / अवर सचिव / कक्ष अधिकारी, उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग
- १३) निवड नस्ती विशि-४